

národní
úložiště
šedé
literatury

Vybrané právní aspekty Open Access

Marek, Jiří
2012

Dostupný z <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-126798>

Dílo je chráněno podle autorského zákona č. 121/2000 Sb.

Licence Creative Commons Uveďte autora-Zachovejte licenci 3.0 Česko

Tento dokument byl stažen z Národního úložiště šedé literatury (NUŠL).

Datum stažení: 27.09.2024

Další dokumenty můžete najít prostřednictvím vyhledávacího rozhraní nusl.cz .

VYBRANÉ PRÁVNÍ ASPEKTY OPEN ACCESS

NTK - 24.10.2012

J. Marek

+

 Některá práva vyhrazena autorem ParisSharing

Některá práva vyhrazena autorem Birger Kühnel

+ BETHESDA
=
DEFINICE OA

BBB–iniciativy – základní definice Open Access z roku 2002 a 2003.

Bližší informace na:

Budapešťská iniciativa: <http://www.opensocietyfoundations.org/openaccess/read>

Prohlášení z Besthesdy: <http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>

Berlínská deklarace: <http://oa.mpg.de/berlin-prozess/berliner-erklarung/>

CO NA TO PRÁVO?

AUTZ

AutZ = autorský zákon = zákon č. 121/2000 Sb.

DÍLO: §§ 2, 8, 58, 60

UŽITÍ: §§ 9, 11, 12, 13, 18, 26

Na tomto slidu jsou vidět základní §§ AutZ, které je dobré znát pro právní pochopení OA – doporučuji proto při analýze jednotlivých částí sledovat tyto §§ v AutZ:

§2 – definice autorského díla – nejdůležitější znaky: a. literární/umělecké/vědecké dílo
b. jedinečný výsledek tvůrčí činnosti
c. objektivně vnímatelné vyjádření
d. nezávislé na formě a významu
e. nezávislé na trvanlivosti díla

§8 – spoluautorství

§58 – zaměstnanecké dílo – důležité: Není-li sjednáno jinak, zaměstnavatel vykonává svým jménem a na svůj účet autorova majetková práva k dílu...

§60 – školní dílo – důležité: ...mají...právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla

§58 x §60 – výkon práv u zaměstnaneckého díla vykonává zaměstnavatel, není-li sjednáno jinak; u školního díla vykonává práva sám autor, ale škola má nárok na licenci od autora, pokud o ni požádá

§9 – vznik autorského práva – důležité: odstavec 1 = hned jak vznikne autorské dílo, vznikají k němu i autorská práva

§11 – osobnostní práva – pozor: odstavec 4 – nepřevoditelnost a není možné se jich vzdát

§12 – majetková práva – soubor práv vyjadřující způsoby užití díla, které autor může následně licencovat

§13 – užití díla: rozmnožování – důležité pro Open Access

§18 – užití díla: sdělování díla veřejnosti – důležité pro Open Access

§26 – pozor: odstavec 1 – nepřevoditelnost, lze pouze licencovat a není možné se jich vzdát

LICENCE: §§ 46, 47, 48, (29-39)

OCHRANA: §§ 40-45, 105a-105c

§46 – definice licence – zajímavost: dle odstavců 5 a 6 je možné právně sjednat veřejnou licenci (např. Creative Commons) k dílu. Tato možnost je v českém právním prostředí možná od roku 2006.

§47 – výhradnost a nevýhradnost licence – důležité: odstavec 2 a 4

§48 – udělování licencí 3. stranám (podlicence)

§29 – aplikační test – nutné vykládá jako 3 základní podmínky pro použití §§ 30–39 = musíte splnit nejprve to co požaduje aplikační test a následně i podmínky jednotlivých zákonných licencí, aby bylo možné §§30–39 aplikovat

§§30–39 – zákonné výjimky (licence)

§§40–45

§§105a–105c

Zde bych chtěl poznamenat, že veřejné licence (např. CC) jsou založeny na AutZ, proto jejich porušení zakládá stejné právní následky jako licence běžného typu.

ROZMNOŽOVÁNÍ

§ 13

§13 definuje právo dílo užit – rozmnožovat. Pokud bychom to vzali hodně zjednodušeně, rozmnožování je jakákoliv kopie díla, tedy prakticky cokoli co s dílem uděláte (např. zkopírování z flashdisku do počítače). Nicméně existují výjimky (zákonné licence), pod které se schovají technické záležitosti nakládání s dílem nebo osobní užití díla a nejedná se tak o porušení AutZ.

SDĚLOVÁNÍ VEŘEJNOSTI

§ 18

§18, který dává autorovi právo sdělovat dílo veřejnosti. Především pak odst. 2 zabývající se tzv. “on-demand” službami. Je zde nutné zdůraznit, že není rozhodné, zda dílo bylo někým shlédnuto, otevřeno či jinak užito. Pokud subjekt umístující dané dílo na síť není oprávněn dílo sdělovat veřejnosti dle §18, jedná se o porušení práva již tímto činem – tedy vznikem určité potencionální recepce díla neznámým uživatelem. Užití v rámci interních systému (na Masarykově univerzitě – is.muni) je odlišná kapitola, ale má také svoje omezení.

NEPŘEVODITELNOST!

§§ 11/4 a 26/1

Na závěr k tomuto tématu bych chtěl přiblížit další často špatně vykládanou situaci. Práva osobnostní ani práva majetková není možné na někoho převést nebo se jich vzdát. Práva tedy nelze převést (nejedná se o konstitutivní převod), ale můžeme je pouze licencovat (translativní převod).

Licencované dílo ve věcné podobě nemůžeme vlastnit, můžeme pouze disponovat oprávnění ho užívat.

Důležité upozornit, že takto to platí v ČR a v dalších kontinentálních státech Evropy, anglosaský systém je jiný.

V anglických pojednáních o Open Access a v různých vydavatelských smlouvám se často mluví o “transfer” of the rights a o tzv. CTA neboli Copyright transfer agreement. Pro Českou republiku by mělo platit především ELA neboli Exclusive licence agreement – např. viz vydavatel Wiley” (http://authorservices.wiley.com/bauthor/faqs_copyright.asp#1.6)

(Libre) OA

Poskytnutí neodvolatelné, světové bezplatné licence ke svému dílu (článek, knize) pro každého s možností dílo užívat, kopírovat, rozmnožovat, upravovat na jakémkoliv mediu, pro jakýkoliv odpovědný způsob za předpokladu správného uvedení původního autora.

“Bethesda statement”

Tato definice vychází z BBB-iniciativ, přesněji z prohlášení z Besthesdy. V dnešním pojetí se jedná o definici tzv. Libre Open Access, kterou je prakticky možnou naplnit jen na základě veřejných licencí (např. Creative Commons).

CREATIVE COMMONS

(Libre) OA

Poskytnutí **neodvolatelné**, světové **bezplatné** licence ke svému dílu (článek, knize) **pro každého** s možností **dílo užívat**, kopírovat, rozmnožovat, **upravovat** na **jakémkoliv mediu**, pro **jakýkoliv** odpovědný **způsob** za předpokladu správného **uvedení** původního **autora**.

“Bethesda statement”

Když se vrátíme k definici Libre Open Access, definice veřejných licencí a tedy i Creative Commons splňuje zvýrazněné parametry...

VZNIKAJÍCÍ PROBLÉMY

Vznikající problémy je nutné rozdělit do dvou kategorií:

1. to je ty opravdu právní
2. ty mimoprávní až nechtěné, které ale celou podstatu fungování Open Access tak ovlivňují, že je není možné pouze přejít.

Základní problémem je především neznalost autorského zákona.

LICENCE = SMLOUVA!

Licenční smlouva je definována v §46. Je nutné upozornit na to, že se jedná o smlouvu, proto by měly být jednotlivé její podmínky možné individuálně dojednat. To je ona právní stránka. Ta mimoprávní je poté pozice (síla) jednotlivých zúčastněných subjektů.

VYDAVATEL - AUTOR

= CTA/ELA

Správné nastavení licenčních podmínek, případně kompatibilní politiky instituce (univerzity,...) s podmínkami vydavatele je nutné vyjasnit již při vzniku daného vztahu mezi autorem a vydavatelem.

INSTITUTE - AUTOR

= INSTITUCIONÁLNÍ POLITIKA

Institute by měla jasně definovat svoji institucionální politiku (přístup) k Open Access, aby bylo přesně dané, co s autorským dílem bude instituce dle své politiky dále konat.

Mělo by se jednat především o:

- a. definici typu politiky – mandatorní/dobrovolná
- b. definici toho, jak si instituce s dílem představuje nakládat – na základě výkonu práv (§58) nebo na základě (zpětné) licence (§46, Harvardský model)
- c. definice vnitřních podmínek politiky – délka embargo period, možnosti vyvázání se z případné povinnosti (opt-out mód) atd.
- d. jasně definovat úložiště do kterého se autorská díla budou ukládat (viz další slide)

FORMA ÚLOŽIŠTĚ

= DEFINICE REPOZITÁŘE

Definice formy úložiště a možností nakládání s autorskými díly by dle autora měla obsahovat:

- a. definici repozitáře jako takového – jedná se o databázi (§88), jméno, na jaké adrese ji můžeme nalézt, případně zda se bude ukládat ještě do nějakého oborového repozitáře
- b. jaké možnosti nakládání s dílem by měl mít autor:
 - I. Autoarchivace pouze
 - II. Další možnosti nakládání s dílem – např. možnosti čtení pro:
 1. kdokoliv na internetu
 2. seminární skupiny daného předmětu, atd...(tato možnost je dána uživatelům repozitáře MU v Brně)

Jedná se tedy o přesné definování toho, co je to institucionální repozitář dané instituce, aby v případě vyjednávání byl vydavatel seznám se všemi souvisejícími úkony, které naplňují danou politiku + aby byl ve smlouvě tento repozitář přesně definovaný.

ZVEŘEJNIT INSTITUCIONÁLNÍ POLITIKU!

Podtéma bych zakončil tímto doporučením, politika by měla být otevřená a pro všechny, aby každý věděl, jak daná instituce postupuje a především aby vydavatel věděl, jak je politika nastavená a věděl, co může očekávat. Dle mého názoru pak bude vyjednávání snažší a příjemnější.

GRANTOVÁ POLITIKA - AUTOR

= NÁRODNÍ POLITIKA
HODNOCENÍ VĚDY A
VÝZKUMU

Zde se jedná především o politický problém, kdy bude určitě nutná další diskuze na poli nejvyšší politické úrovně. Aktuální systém otevřené publikování příliš nepodporuje. Jako startovací bod bych pro věcnou debatu doporučil postoje anglické, australské či americké politické reprezentace.

PRAKTICKÉ PROBLÉMY CC

= AUTORSKOPRÁVNÍ VAKUUM

Další tématická oblast poukazuje na problémy samotných licencí Creative Commons spojené nejčastěji s neznalostí licencování a autorského práva jako celku...

GUNG-HO APPROACH

Celou tuto sekci vystihuje tzv. “Gung-Ho approach”, který identifikovali Kosčik a Šavelka z brněnských práv ve svém článku (<http://www.muni.cz/research/publications/925159>). Jedná se především o určitou zbrkllost a nepochopení celého systému fungování autorskoprávních licencí. Rád bych tedy prošel jednotlivé body, které jsou nejčastější...

CCA § 58

O §58 jsme se již jednou bavili, jedná se o paragraf definující zaměstnanecké dílo. Zde bych chtěl upozornit na toto. Pokud například instituce (univerzita) se nevzdala výkonu práv k zaměstnaneckým dílům, tak vědec nemůže např. dílo sám vystavit a má prakticky stejně málo práv, jako když podepíše CTA/ELA s vydavatelem na všechna práva k dílu. Tedy ve chvíli kdy by vědec dílo umístil na svůj web pod licenci CC, zasáhl by do výkonu výlučných majetkových práv univerzity. Ta by ho pravděpodobně nežalovala, nicméně je nutné si tento fakt uvědomovat a vyvážovat se ho.

CC A § 8

Dalším problémem je §8 a to spoluautorství. Dokud všichni autoři nesouhlasí s vystavením díla pod touto licencí, tak pokud by jeden dílo vystavil, porušuje opět výlučná práva ostatních.

CC A § 48

Dalším paragrafem je §48, který mluví o tzv. podlicenci. Zde platí jednoduchá poučka, že není možné licencovat víc práv, než má člověk sám. Stává se tedy někdy, že pokud dostanete třeba omezenou licenci na 1 rok s možností dílo licencovat v této době dalším subjektům a Vy na základě dané licence vystavíte dílo pod licenci CC, tak se opět dopouštíte porušení autorských práv a licencujete dílo bez oprávnění, protože licence CC je licence neodvolatelná – tedy do konce trvání majetkových práv k dílu a ne jen na Vám oprávněný rok.

CC A DOBRÁ VÍRA

Podkapitolu bych uzavřel tímto. Problémem licencí CC je jejich neodvolatelnost, neformálnost a s tím související nekontrolovatelnost šíření. Licence je neodvolatelná, tedy jediná možnost, aby se nedostala dále je její nešíření, což u oblíbených děl je často nereálné s ohledem na množství uživatelů internetu. Možná to bude možné do budoucna s novými technologiemi.

Nicméně opakuji, z licencí CC je možné se domoci práva jako z běžných licenčních ujednání, viz předchozí slidy.

Doporučil bych Vám pro bližší pochopení tohoto bodu TedX vystoupení Polčáka z roku 2011 v Brně na téma Informační fetišismus, který nemluví přímo o veřejných licencích, ale s tématem značně souvisí – http://www.youtube.com/watch?v=zS4deaFRBKI&list=SP28D357353D781296&index=7&feature=plpp_video

OSTATNÍ

= POSTPRINT A DALŠÍ...

Jako poslední bych se chtěl zabývat otázkami, které není možné podřadit pod jiné téma...

PRE/POSTPRINT A AUTZ

Jedná se o tematiku preprint/postprint v souvislosti s autorským zákonem. Zde bych chtěl upozornit, že tyto dva termíny se z hlediska autorskoprávního neliší a jedná se stále o stejné dílo. Samozřejmě kdyby byl postprint od preprintu výrazně změněn, dalo by se o tomto tvrzení polemizovat. Změněná verze by nicméně musela splňovat podmínky §2 pro vznik nového autorského díla.

DRAFT/PREPRINT A AUTZ

Další bod je rozdíl mezi draftem a preprintem. Někde jsem slyšel domněnku nebo jsem ji dokonce četl, že draft se do repozitáře může uložit vždy. Bohužel se obávám, že ani toto není správné a záleží spíše na “právním” posouzení toho jak draft a preprint vypadá. V momentě, kdy draft jsou pouze nějak zorganizovaná data z výzkumu bez dalších vyhodnocení a úprav a splňuje podmínky vzniku autorského díla a preprint je článek, který data upravil, dal do souvislostí, celé okomentoval a ještě přišel se závěrem, tak ano, můžeme hovořit o dvou různých autorských dílech z pohledu autorského zákona a jelikož smlouvu uzavíráte na preprint, tak s draftem si “prakticky” můžete dělat co chcete. V momentě kdy draft a preprint jsou “dosti podobné” už takovou konstrukci nelze použít a většinou se bude jednat o to stejné dílo, které je následně licencováno vydavateli a váží se na něho také podmínky smlouvy.

ZÁKONÍK PRÁCE + INFORMAČNÍ SPOLEČNOST = ODPOVĚDNOST INSTITUCE

Toto je velmi “ožehavé” téma a určitě si zaslouží delší rozbor, proto jen naznačím. Tato část bude souviset s pracovní smlouvou zaměstnance a také s tím, zda politika instituce je mandatorní nebo ne. Pokud ano, vyskytuje se názor, že je poměrně velká pravděpodobnost, že za porušení smlouvy zaměstnancem ponese minimálně sdílenou odpovědnost i instituce. Toto však není dobrá cesta, jak by se měla tematika ohledně implementace Open Access do českého univerzitního prostředí rozvíjet. Mělo by to být právě naopak a bavit se spíše, jak opravdu těmto problémům předcházet.

SHERPA/ROMEO

Dalším bodem je právní závaznost SHERPA/RoMEO. Ta neexistuje (<http://www.sherpa.ac.uk/romeo/about.php?fidnum=1&mode=simple&la=en> – 3.věta od konce), z pohledu práva se jedná pouze o informační web a ještě k tomu vytvořený na míru anglosaskému systému. Je proto nutné se vždy řídit právně pouze smlouvou s vydavatelem. Nicméně je určitě vhodné systém využívat, protože je nadstandardně kvalitní a rozhodně jeho přínos pro Open Access je nenahraditelný, ale jen upozorňuji, že by se s tvrzením subjektu: "Postupoval jsem dle SHERPA/RoMEO," v případě právního sporu nedalo bránit.

A MU?

Klikatelný odkaz na repozitář Masarykovy univerzity.

SHRNUTÍ

Prošli jsme si společně základní instituty autorského zákona a představili si určité aktuální problémy, které existují.

Z toho bych vyvodil tyto závěry:

- a. Jsme malá země a lidí v Open Access zatím není mnoho, zkusme pracovat jednotně. Jak jste viděli je zde dost bodů, které jsou problematické, tak ať jsou řešeny stejně. Roztříštěnost údajů považuji za jeden z hlavních problémů dalšího rozvoje Open Access.
- b. Pokud bude vše vyřešeno jednotně a právně správně, stane se změna systémová.
- c. Důrazně rozlišujme mezi Gratis a Libre OA a zavědme terminologii i do repozitářů ať nepleteme uživatele a autory samotné.

Policy Guidelines
FOR THE DEVELOPMENT AND PROMOTION OF
OPEN ACCESS

Alma Swan

Doporučil bych Vám tuto knihu, která mi posloužila jako výborný vstup do problematiky Open Access: jedná se o dobré shrnutí + je od Unesca, což zajišťuje i určitý pohled na směr mezinárodního Open Access proudu.

NOVÉ FORMY LICENCÍ

- d. Ve své práci na téma Open Access jsem se snažil vytvořit určitou novou formu dvojstrtných licencí pro vyjednávání s vydavateli, kdo by měl zájem, necht' se mi určitě ozve, budu rád za každou diskuzi k tomuto tématu.

Některá práva vyhrazena autorem heathbrandon

...SOCIETY

that's the goal...

- e. Využijme unikátní možnosti akademického světa pro šíření poznatků o autorském zákoně ve spojitosti s Open Access a vzdělávejme tak studenty, pedagogy i další. Tvořme si tak cestu k informační společnosti a také možnost vyřešení jednoho z hlavních problémů celého Open Access a autorského světa kolem nás, čímž je neznalost autorského práva pro většinu populace. Toto propojení považuji za další z velkých možností a příležitostí o ještě větší maximalizaci přínosů Open Access.

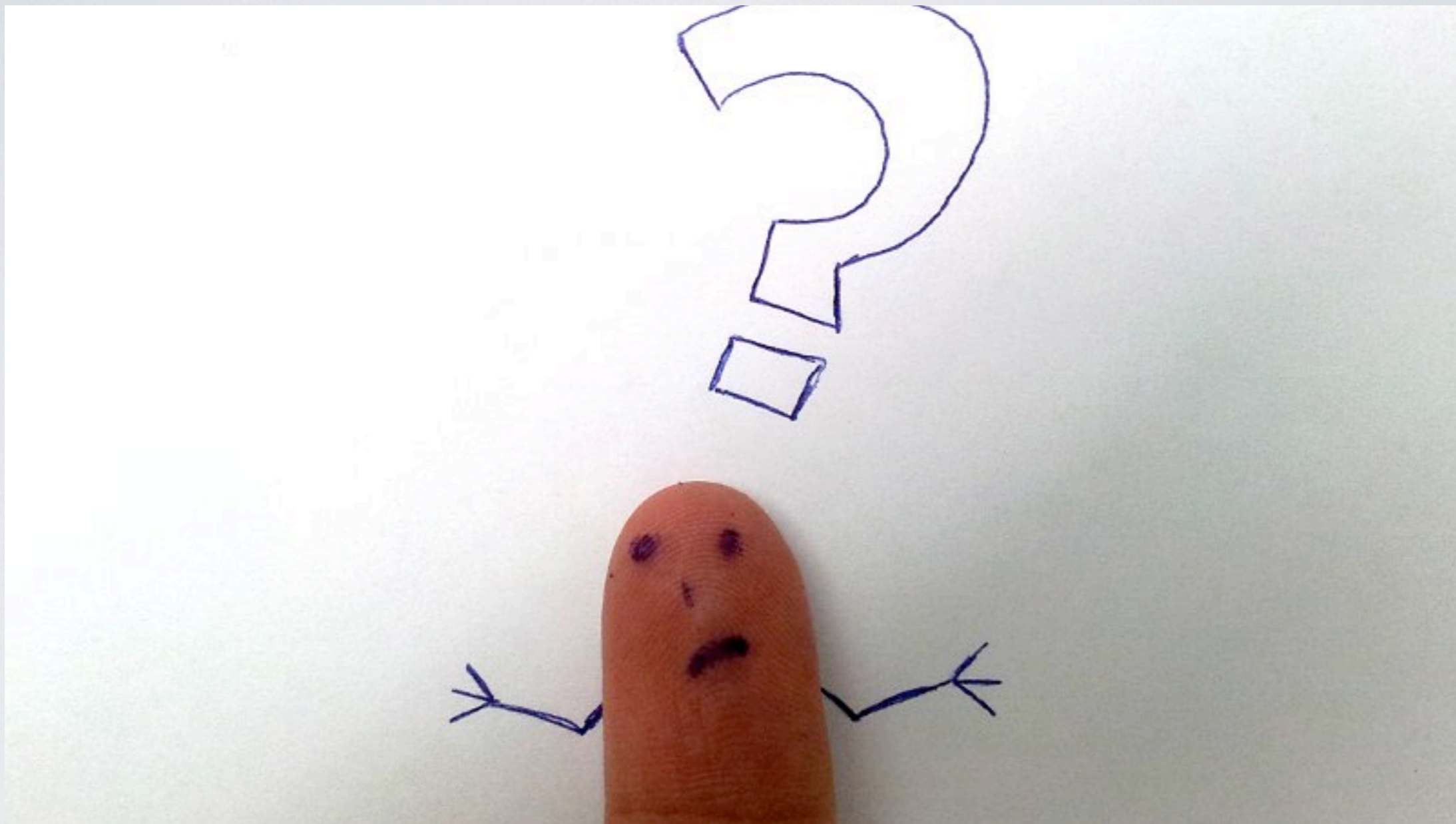

Některá práva vyhrazena autorem Á:Florian

Některá práva vyhrazena autorem chliangoco

ALL
RIGHTS
RESERVED*

Některá práva vyhrazena autorem [no3rdw](#)

§ 29 + §§ 30-39

GRATIS
OA

Paragrafy §§29–29 umožňují pouze zvláštní formu Open Access a to tzv. “Gratis Open Access” a označují situaci, kdy není k danému dílu připojena žádná licence (ani veřejná ani běžná) a uživatel tak může využít pouze tzv. “zákonných licencí”

PŘ. I

Příklad z Masarykovy univerzity

NENÍ PRÁVO NA ČTENÍ

S tímto tématem souvisí i fakt, který člověk bez znalosti autorského práva někdy nezná a to je, že žádné právo na “čtení” neexistuje.

Tedy, pokud někdo má oprávnění vystavit dílo na internet. Vy to číst můžete. Na základě Gratis Open Access si tak obsah článku můžete na internetu přečíst a můžete si udělat kopii pro osobní potřebu (pokud není tato možnost blokována některým z technickým prostředků ochrany práv). Můžete dílo také ukázat studentům (samozřejmě s přílušnou citací), ale! nesmíte jím to rozmnožit nebo poskytnou ke stažení případně jinak sdělovat dle §18.

PŘ. II

Na druhém příkladu z Karlovy univerzity si ukážeme dle mého názoru chybné začlenění Open Access do repozitáře. Jak vidíte, je zde napsáno, že se jedná o otevřený přístup (sekce CERGE-EI), ale následně u děl není žádná licence. Poznámka o Open Access není právně závazná a může se tedy jednat opět pouze o Gratis Open Access. S ohledem na moji zkušenost to ale často nebývá záměrem a je to pouze chybou způsobenou neznalostí...

GRATIS X LIBRE

OPEN ACCESS

Doporučuji důrazně rozlišovat mezi Gratis a Libre Open Access a zavést terminologii i do repozitářů ať nedochází ke zbytečným nejasnostem mezi uživateli i autory samotnými.

ENJOY THE REST OF THE WEEK
AND...

openaccessweek.org

Některá práva vyhrazena autorem [Andrea Higginbotham](#)

Tak tedy...

...DON'T FORGET TO LICENSE IN THE RIGHT WAY!

This entire work (presentation) is licensed under a [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Czech Republic License](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/cz/).

Author: [Jiří Marek](#)

...a nezapomeňte!;)...Děkuji Vám za pozornost!